

PAPER DETAILS

TITLE: Din ve Toplum

AUTHORS: A R RADCLIFFE

PAGES: 0-0

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/37103>

DİN VE TOPLUM (1)

Yazan : A. R. RA

Çev. : Ünsal O

S u n u m

Professör Radcliffe-Brown elli yılı aşkın bir süre okutmuş ve bu alanda sayısız araştırmalar yapmış biri aşkın bir süredir de sosyal antropolojideki gelişmelerin b dan biri sayılmakadır. Bu nedenle önemli sosyal antropo taplarında, araştırmalarında adına en sık rastlanan bilin

Radcliffe-Brown'ın incelenmesi gereken elli yıllık varken, tek bir «paper»ı ile kendisini tanıtmaya kalkın kadar da üzülecek bir şeydir. Ama, dinin toplumsal görö soğuk kanlı incelemesi - kendisinin de dediği gibi - çok lüğini yitirmeyen ve kişisel görüşlerini en iyi belirtebile labilir.

Radcliffe-Brown'ın din teorisini güçlü ve zayıf yanla teoriyi eleştiren ve daha gelişkin bir yapıya kavuşturan tabı, «Human Group» yararlı olacaktır.

Dinler konusuna kim eğilmişse, genelde biri hariç diğerlerinin yanıltıcı inançlardan ibaret olduğunu söyleyegelmiştir. Dinler tarihi çok büyük bir ölçüde yanıltıcı olmuştur. Hangi çağa bakarsanız bakın, dinler tam ve doğru olarak yerine getirirse, dinin bir yarara konacağını umut etmiş; sağlığını, uzun ömürlü olacağını, sülalelerini devam ettireceğini, maddi zenginlik elde edeceğini, yağmur geleceğini, ürünlerinin iyi bir hasatla çoğalacağını, savaşta zafer kazanacağını, ruhunun cennete kabul edileceğini tasavvur etmişse, hiç değilse, ölümden sonra insanı canlı biçimlerinden birine girmekten azade kılacak ve vahşi kabilelerin yağmur getirici tanrıları ve tanrıçalarının gerçekten yağmur getirdiğine inanarak ilk çağındaki büyücülük mesleğine giren büyücünün ölümsüzlük özelliği taşıdıklarını söylemişlerdir.

Bizim dışımızda kalan diğer halkların dinleri, halklar dediğimiz halkların dinlerine yanıt veremeyenleri gözüyle baktığımız zaman, bu inançların müle edildiklerini, nasıl olup da kabul edildiğini anlamıyoruz. Antropologların en büyük hatası da budur. Benim kişisel görüşümce, dinin bir yöntem gibi görünse de, dinlerin doğası

DİN VE TOPLUM

nahkârca görünen dinlerin bile toplumsal mekân ve etkin bir parçası oldukları, ve bu «yanlış» dinsel toplumsal evrimin ve çağdaş uygarlığın gelişmesini sağladığı şeklindedir.

Bu nedenle, hipotezimiz, yanıltıcı dinler dâhil ki dinsel tapınma ve diğer eylemlerin kendilerinin beklenen etkileri gerçekte olmasa bile, bunların tapınmalara katılan insanlar üzerinde başka etkileri değilse toplumsal yönden değerli olan bazı etkileri vardır.

Bu hipotezimizi sınamak için nasıl bir yol izlemek en yararlı bir şey olarak düşünmek, toplumu soyut bir şey olarak görmek bize bir yarar sağlayamayacaktır. Keza, helikopterle uçup, yetiştiğimiz, ve bu yüzden de şu veya bu şekilde landığımız bir din ise, tek bir din üzerinde düşünmek bize bir yarar sağlayamayacaktır. Bizim için yararlı tek yöntem antropolojinin deneysel yöntemi, yani hipotezimizin doğruluğunu birilerine ters yeter sayıda dini veya dinsel inanç sistemlerinin içinde kurulmuş ve ortaya çıkmış toplumları ile olan ilişkileri açısından incelemek ve insanın değil, çok sayıda insanın yapabileceği bir şeydir.

Antropologlar ve diğer niceleri dini doğru olarak görmek için çok uğraşmışlar, çok uzun tartışmalar yapmışlardır. Burada birbirleriyle çelişkin bu görüşleri tartışmak, her birinin kendi dinini doğru olarak gördükleri sistemleri

Benim fikrimce bu yanlış ve yalancıdır. Örneğin, bazan cenaze töreni ve cenazelerin ölümünden sonra da bekâ bulacak olmaları sonucu olduğu ileri sürülmektedir. Neden şünecek olursak, bence, ölümünden sonra inancının neden değil, sonuç olduğu; «rit» çıktıkları görüşü daha doğrudur.. Gerçekten si yanıltıcı bir yönelmeye yol açmaktadır. hem «rit»lerin, hem de —bu «rit»leri— hımeğe yarayan inançların birlikte ve kendilerinin bölümleri olarak geliştiğidir. Ama bunlar üzerinde kontrolda bulunan eylem, ve tiyacısıdır; inançları bunlar belirler. Eylemler duyguların simgesel dışa-vurumlarıdır.

Ben, bir dini anlamak ve özünü kavramak için incelemede inançlardan ziyade «rit»ler olarak bunlardan başlamamızı, dikkatimizi laştırmamızı öneriyorum. Bu aynı görüş, nurken irdeleme konusu olarak kurbanlarla duran, ve bütün dinlerde en istikrarlı, en ler olduğunu, bu yüzden de eski tarihteki bunlara dayanmak gerektiğini söyleyen L nılmaktadır. (2)

Din biliminin büyük öncüsü, Roberts tedir. Şöyle yazmakta :

DİN VE TOPLUM

li anahtarları burada aramamız gerektiğini düşünüyoruz. lerin hiçbiri bir imana dayanmaz; bütün bütüne çeşitli k pratiklere dayanırlar. Kuşkusuz ki, insan, kendisine bir a belli bir uygulamada bulunma alışkanlığı kazanamaz; ama ta, bu uygulamaların (practice) çok sabit ve dayanıklı olm lara atfedilen anlamların değişken ve bulanık, aynı «rit» larda değişik şekillerde açıklanabilir, bu durumun dinsiz sorunu yaratmayacak durumda olmasıdır. Eski tarihsel neğin bazı şeylerin ancak bir tapınakta yapılabileceği, dinsizlik anlamına geleceği halk tarafından kabul edilm mümkün olaydı da, bunların niçin yapıldığını çeşitli insan halde biribirleriyle çelişkin çok çeşitli cevaplar alacaktını biri bu sorunu diğerinden daha az dinsel bir sorun olan ve hiçbirinin yaptığı açıklama sizin dininizden daha ge Gerçekten bu açıklamaların hiçbiri sadece duyguların dan söz etmekle kalmayacak; her «rit» in çıkış şartları i çeşitli hikâyeler anlatacaktı. Bu hikâyelerin bazılarına g mu bir komut ile, bazılarına göre de tanrının dolaysız ö Kısacası, «rit» ler, doğmalarla değil efsanelerle (myth) b

... En önemli iş de, «ancient» dinlerin bütününün, islemek gerekirse, «ritual» ve uygulamacı kullanımlardan ib açık bir şekilde görmek ve anlamaktır. İlkel zamanlarda temi değil —pratik uygulamaları olan bir inanç sistemi her üyesinin kendiliğinden, ve rahatlıkla uyabildiği, kabu mez ve geleneksel pratikler bütünü idi. Giriştiği bir eyle rak edip, ona bir anlam vermeyi düşünmeseydi insanoğl mazdı. Bu açık birşey. Ama «ancient» zamanlardaki dinl lamlandırma çabası ilk olarak ve bir doktrin şeklinde ge birşey değildi. Tersine, öncelik önce doktrini oluştan ve ifadesini bulan bir din yerine, pratiğin doktriner teoriye

«Rit»lerin nisbî istikrarı ve doktrinler dinlerinden gösterilebilir. Hristiyan dinle ile etini ve kanını kurban vererek Tanrı'dan İsa'nın anılması (eucharist) töreni'de ma Kilisesi, Ortodox Kilisesi, ve Anglikan lı şekillerde yorumlandığını biliyoruz. «Rit»lerin tam ifade edilebilmesi, ritlerden çok gerektiği konusundaki tartışmalarla geçmişi doktrin farkları yüzünden birbirleriyle ilişkilerini öldüren Hristiyanların kavgalarında

Otuz-yedi yıl önce (1908) Andaman Adaları'nda bir tezde (1922'ye kadar yayımlanmamış) toplumsal görevleri konusunda genel bir teori. Şimdi gerektikçe ileri süreceğim teori de belirttiğim, ifade ettiğim teoridir. Mümkün ifade edecek olursak, bu teori, insanla toplumsal hayatın varlığının toplumda bireylerin diğer bireylerle ilişkilerini kontrol varlığına bağlı olmasıdır. «Rit»ler, bu belirsiz simgesel dışa-vurumları olarak kabul edilebilir. Toplumun mesned aldığı, toplum bünyesinin diğer nesilden diğer nesile aktarma işini yapabileceği hâlde tutabildiği oranda, düzenleyebildiği bir toplumsal görev yüklendikleri söylemleri (formula) olarak şunu önermek istiyorum.

DİN VE TOPLUM

birşey kastedildiğini kabul edebiliriz. Her ne olursa olsun, «*ancient*» filozofların ağıtsal ve kurban «rit»le ilişki konusu almış olmalarıdır.

Hiç kuşkusuz, her yerde olduğu gibi, Çin'de de toplumun hepsinin, veya çoğunun kötülükleri uzaklaştırmak ve düzeni sağlamakta etken olduğu sanılmaktaydı. Gökün Otoritesinin uygun zamanlarda, mevcut «rit» leri yerine getirmesinde mevsimlerin bile uygun bir sıra ile biribirle ilişkisine ne inanılırdı. Cumhuriyet günlerinde bile *hsien* devlet memurları, halk oyununun baskısı yüzünden görev yapmak için yapılan «ritual» törenlerde baş yere eğilmelilerdi. Fakat «rit»lerin etkenliği konusu, düşünür ve bilim adamlarının akılcı veya inkârcı (agnostic) diyebilecekleri noktalara varmaları için de bir sebep; bir çıkış noktası olarak bunların çoğu «rit»lerin etkenliğini bir sorun olarak görmüşlerdir. Önem verdikleri nokta, düzenli ve âhenli toplumu yaratmak ve bu toplumu devam ettirmekte ve yükledikleri toplumsal görev olmuştur.

Konfüçiyus'dan daha önceleri yazılmış bir metin insanın evlâd olarak yüklendiği görevleri yerine getirmesi, barış sunmasına, insanları meskun kılmasına, ülke içinde tutabilmesine yarar... Halkın birlik ve beraberliği sayesinde sağlanır» denildiğini okuyoruz. (Ch'

Konfüçiyus öğretisinin en önemli vanlarında

madaki, kanunlardaki hikmet bir ve tektir; bunlar seyrek devlet ve hükümet hayatında iyi bir örnekler (5).

Bizim burada ilgilendiğimiz din görüşü alınan aşağıdaki, «Törenler, parçaları bir bağ çözülürse parçalar da darma-dağın olur» şeklindedir.

Hsün Tzu'dan itibaren başlayan dahiler, filozoflar, ağıt, yas ve kurbanla ilgili rit'leri toplumsal düzenin kurulma işini yüklenen yerine getirdikleri yollar üzerinde durmuşlardır. Temel görüşleri, temel teorileri, «rit»lerin, içinde bulunduğu ve «arındırdığı» yolundadır. Hsün

Kurban konusundaki «rit»ler insanın hissiyatı ile ilgili; sadakatın, aşk ve sevginin ölçüsünü belirler. Uygun ve arınmış olmanın tamamlanması için gereklidir.

Cenaze ağıt «rit»leri üzerine Hsün Tzu

Rit'ler (li) hayatın ve ölümün gerektirdiği davranışları belirler. Hayat başlangıcı ve sonu. Hem başlangıç, hem de son iyi olunca, insanlığı tamamlar. O yüzden Üstün İnsan başlangıca saygı gösterir. Son ile başlangıcı bir biçimliğe (ün) dönüştürür. İnsanın uygulamasıdır, ve li'deki güzellik ile ağıt bünde toplanır. Yaşayanlara gereğinden fazla, ağıt bünde toplanır.

DİN VE TOPLUM

nımları için değil, görüntü kurmaları için konulmakta. kullanılan şeyler süslenmekle beraber, bitirilmiş ve t ruhun kullandığı şeyler kullanım için değil, öyle görü

Kısacası cenaze «rit»lerinin amacı ölümün ve h ğa kavuşturmak, ölüyü hüznün ve saygı ile uğurlamak bedeni yolculuğuna hazır etmektir... Yaşayanlara hi cını güzelleştirmek; ölüyü uğurlamak ise o'nlarn son Hem son, hem de başlangıç yapılp, bitirilince sadık olur, Fazilet ve Hikmet yolundan gidilmiş olur. Ölü yaşayanlara gereğinden fazla önem vermek Mo (Tzu) yaşanları önemsememek ve ölülere önem vermek üst uğurlamak için yaşayanı kesmek katildir (9). Ölüyü tem ve usulü, adaletin (i) emsali ise ölüyü sanki yas mektir. Ta ki, ölümde ve hayatta, sonda ve başlangı mayan hiçbir şey kalmaya. Konfuçiyenlar böyle yapa

Bu okula bağılı olan eski Çinli düşünörlere g önemli toplumsal görevleri vardı, ve bunlar « sağılayan inançlardan ayrı bir varlık sahibiydile rin duygu ve hissiyatının dışa-vurumlarını düz rin canlı ve aktif tutulmalarını sağlamaktaydılcu olarak da, bireylerin hareket ve davranışla ve kontrolları sayesinde, düzenli bir toplumsa sına ve korunmasına imkân veriyorlardı.

Benim de şimdi sunmakta olduğum teori budur. Sadece eski Çin'e değil, tek bir toplum insan toplumlarına uygulanacak olursa bu teori

temin farklı karakteristikleri ve öğeleri
 ғы (correlation) ve birlikte-değişimi (co-
 dir. Toplumlar yapıları ve kuruluşları
 olurlarsa biribirlerinden farklıdırlar, ve
 lardaki bireylerin biribirlerine karşı âde
 da biribirlerinden farklıdır. Bu bakım
 (constitution) dayalı bulunduğu duygul
 ments) de, toplumsal kurguların değişme
 da değişik olmak zorundadır. Teorimizi
 bir çeşit toplumsal görev yüklenmiş oldu
 kurulmuş bulunduğu şekil [veya kurulus
 te toplumdan topluma değişmesi gerekir
 olan, veya savaşmaya heran hazır bulun
 ne kurulmuş bir toplumsal sistemde, ku
 bilmesi için, toplumun üyeleri arasında
 duygusunun gelişmiş olması şarttır. Bu
 verlik duyguları veya milliyetçilik duygu
 teklenebilir. Nitekim İsrail Çocukları
 Kenan topraklarını istilâ ettiklerinde M
 tikleri din tarafından şevklendirilmişler
 in (*) çevresine toplanarak, dinsel «rit

Savaşlar veya bir savaşın ilerde söz
 ve bunun önceden kestirilmesi, savaşçıl
 ma ne kadar değişik derecelerde olsa d

DİN VE TOPLUM

temel inançları bulmaya ve mümkün olduğu kadar a tanımlamaya çalışmak zorunda kalacağız.

Bizim incelememiz için önemli katkılarda bu ne yazık ki antropologlar tarafından haksız bir şeki miş bulunan bir kitap var: tarihçi Fustel de Coula *La Cité Antique*. Bunun epeyce bir süre önce, 1864' son bilimsel bulguların ışığında bazı bakımlardan o rektiği doğrudur, fakat dinin toplumsal görevi te bir katkıda bulunabilme özelliği hâlâ mevcuttur.

Kitabın amacı eski Yunanda ve eski Roma'da di kurgusu arasındaki ilintileri 'tek-tek' göstermek, ve bu ikisinin nasıl birlikte değiştiğine işaret etmekte dokuzuncu yüzyıl düşüncesine uygun olarak bu iki sal olgunun arasındaki ilişkiyi, bir desteyi neden, b nedenin ürünü olan sonuç olarak değerlendiren ne kisi şeklinde ele almış olduğu doğrudur. Eski düny diyor kitap, ölünün ruhu konusunda bazı inançlar rumundaydılar. Bu inançlarının sonucu olarak ölü na bazı sunaklar koyarlardı.

Ölünün yemek yemek ve içecek birşeyler bulma ihtiy yaşıyan insanlara düşen görev bunları bulup, sağlamaktı. ile uğraşmak insanın kaprislerine, isteklerine, çeşitli duy bile bırakmayacak kadar sert bir yükümlülüktü. Buradan dini kurulmuş oldu, bu dinin doğma'ları çok geçmeden bo

bu dinden çıkmıştır. Fakat, zaman boyunca, ramış veya bozulmuş, ve özel hukuk olsun, siyâşîlikten uzak kalamamışlardır. Bundan sonraki aşamalarını izleyerek peşpeşe devrimler ve tir (11).

Kapanış paragrafında yazar şöyle de

Biz bir inanç tarihi yazdık. İnanç kuruldu göre kurgulandı. İnanç değişti, ve toplum pe İnanç ortadan kalktığında da toplumun karak

Bu, inanca öncelik veren ve dinin da sonuç olduğunu savunan nedensellik i cu yüzyılın en yaygın görüşü idi. Biz, gerç di yaptığım gibi, bu görüşü bütünüyle yanlış olduğunu söyleyebiliriz. Ama Fust larını bizim konumuzda yapılmış değerli riz. Bizim bugün söyleyebileceğimiz ise, e da bir tarafta dinin, diğer tarafta da diğ kendi içinde tutarlı bir sistem çatısı altı rine—bağımlı kısımlar şeklinde yakın bi ridir. Din bu toplumların kuruluşlarında mi ile toplumun yapısının biçimi biribiri tal de Coulange'ın dediği gibi toplumun ile adalet kurumlarını dini hesaba katma leyebiliriz. Ama, eşit şekilde doğrudur ki

DİN VE TOPLUM

kadar gevşek ve her yana çekilebilir bir terim. Ben ha sınırları belli bir şekilde kullanmayı önereceğim. dindeki «kült» grubu biribirleri ile ilintisi olan ve b atalardan tek bir çizgi ile devam eden insanları içe bu tek çizgi, yani sulb (descent) erkek tarafı izler. Fakat Afrika'daki Bakongo ile Hindistan'daki Na ana tarafından gelir ve anaerkildir, ve «cult» grubu veya analardan (ancestress) gelen kimseler bulunur. rinin katıldıkları «rit»ler başkalarına açık değildir. ler gruptakilerin atalarına veya analarına atıfta bulun lara veya analara yapılan bazı sunakları ve armağan lar.

Belli tek bir sülâle üç veya daha çok kuşaktan k veya beş kuşaktan kurulu bir sülâle (soy: lineage) yedi veya sekiz kuşaklık bir soy içinde yerleşecektir. lişmiş bir sistemde ise biribirileri ile yakınlığı olan geniş bir yapı içinde biribirileri ile birleşerek Roma ri, veya Çinlilerin «clan»ları gibi bir topluluk meydana Çinin bazı yerlerinde, sayısı bine varan ve hepsi rucusu olan erkek atanın ismini taşıyan insanlardan luklar görülmektedir. Hepsi, aynı atadan ve aynı su rini söyleyen bu insanlar bir klan meydana getirirler di arasında soylara ayrılır.

Eğer bir soy üç veya dört kuşaktan kurulu ise a

merkezleştigi, yığımlaştığı «object» ise, geç soydur. İşte, atalar «cult»üne dayanan «rit» bu duygular sistemidir. «Rit»lerin toplum duygulara «ihtişamlı» ve kollektif bir dışavı olanağı veren «rit»ler toplumsal tesianüdürguları güçlendirir, yenilendirir ve sağlamla

Ataya- tapınmacı bu türden bir toplum celeyecek durumda olmadığımız, buna imka geçmişte olsun, içinde yaşadığımız şu devr sistemin nasıl bozuştuğunu ve gerilediğini Fustel de Coulange bu konuyu eski Yunan lemiştir. Ama bugün de dünyanın birçok y bir konudur, gözlemlenebilecek bir sorun dığım bazı bilgilerin gösterdiğine bakılırsa larındaki soy ve birleşik-aile örgütleri esk tirmekte, eski mütesanidliğini koruyamam da, ata «cult»ünün zayıflamasını da bekley Afrikadakiler olmak üzere, Afrikalı bazı t daha kesin ve emin olarak konuşabilirim. Hristiyan misyonerlerinin öğretilerinin etk reylerdeki, bu bireyleri soylarına bağlayan dır. Toplumsal yapıdaki çözülme ve dağıl «cult»deki gerileme birlikte oluşmakta ve

Nitekim belli bir din tipi için, dinlerin

DİN VE TOPLUM

bozulmamış kabileleri seçti. Kendisi böyle yapmakla en basit toplum tipi kadar varlığını sürdürebilmiş en basit toplum tipi olduğunu savundu. Ben bu görüşü paylaşmıyorum. Durkheim'ın yaptığı irdelemenin değerini azaltmaz.

Durkheim'ın kitabının değeri, başlangıcındaki iktisadiyattan yayan Robertson Smith'in görüşlerinden yola çıkıp, ve Marcel Mauss'un ortak çalışmaları ile bir genel teoriyi sunumunu yapabilmesindeydir. Durkheimın bu teoriyi (position) çoğu kez yanlış anlaşılmıştır. Bu eserin çok beraber çok açık bir özeti 1904 yılındaki Henry Hubert ve Pierre de la Saussaye tarafından yazılan *Manuel d'Histoire des Religions* kitabı için hazırladığı Giriş bölümünde bulunur. Bu an için bu genel teoriyi tartışacak durumda değilim. Durkheim'ın eserinin bir bölümü ile; özellikle, dinsel toplum birliğinin bir dışavurumu olduğu, görevlerini toplumsal tesianüdü ve bu yüzden de bizzat toplumsal düzeni sağladığı duyguları yenileyerek, kuvvetlendirerek toplumsal düzeni 'yeniden-yaratmak' olduğu şeklindeki görüşümü ileri sürmek istiyorum.¹³ Durkheim, bu teoriyi Avusturalya totemik «ritual»leri inceleyerek sınamaktadır. Frazer totemik «ritual»leri sihir sorunları olarak ele alırken, Durkheim Avusturalya kabilelerindeki totemik «ritual»lerin dinsel sorunları olduğunu görüşündedir. Bunları din gibi sayar, ve sebep olarak toplumsal düzeni, yani «rit»lerin bizzat kendilerinin kutsal sayıldıklarını

derin bilgilerin ışığında yeniden gözden zeltilmesi gerektiğini de belirtmeliyim.¹⁴

Avusturalya «cult»ünün dayandığı v «totemik atalar» dır. Ben de bu terimi kutsatıcı bir noktayı belirtmek gerekirse, bu v «cult»ünde görülen gerçek ölü kişiler ol olduklarını ifade etmek gerekir. Avusturalya renbiliminde (cosmology) evren, gerek c sal hayatın düzenliliği, benim görüşümce nünde birlikte oluşmuştur. Bazı kabilelerce ve fikirler de benim bu görüşümü doğ toplumun bu düzenliliği belli bazı kutsan den ve maceralarından ötürü oluşmuştur ben bunlara yaratılış Varlıkları demekteyi totemik atalarıdır. Topografik varlıklar v ler ve bunların karakteristikleri, toplumsal rallar Dünyanın Yaratılışı hakkındaki fa açıklanmaktadır.

Evrenin yönetilişi bir yasaya bağlıdır. Bizde doğanın yasaları (mucizeler hariç) rumda ne olacağı belli olan— yasalarıdır; lar ise nasıl olması gerekiyorsa öyle olma ten ama bazan ihlâl edilebilecek olan yasa için bütün bunlar hiçbir fark teşkil etmen

DİN VE TOPLUM

dıkları] yerlerdir. Bu yerlerden her biri, bir veya daha fazla Varlığına bağlı kabul edilir. Çoğu defa da, o yerle Varlığın, tam o noktadan yerin altına girip, saklandığıdır. Bu totem merkezlerinden her biri için de, o yeri Dürüşüne [Yaratılış Gününe] bağlayan bir efsane vardır. Her kezi, bu yere ait efsane, ve bu yerde yapılan «rit»ler bulunduğu yere ve etrafındaki araziye sahip olan insanlara yerel halkın sahip oldukları her totem merkezinin, bir ağaç veya bir su birikintisi, veya bir taş oyuğu içine totem türünün hayat-ruhu veya hayat-kuvveti diyebileceği saklı olduğuna inanılır.

Totem merkezine sahip olan yerel gruptaki üye bir totem merkezinde icra edilen totemik «rit»lerin yönetiminde ve yönetiminde yapılırlar— o türün hayatını tazelediğine, canlı tutacağına inanılır. Doğu Avustralya totem merkezine tür'lerin «yuva»sı, veya «istirahat-yer» buralarda yapılan «rit»lere de «canlanış» denilir. Böyle toteminin merkezinde yapılan bir «rit»in, tam zamanı gelince başlatacağına, kanguru totem merkezinde yapılan ritlerin çoğalmasını sağlayacağına, bebek totem nelerden oluşan bir «rit»in ise kabileye yeni çocuklar kazandıracağına inanılır.

Bu «rit»ler, insanın evren içindeki yeri ve bizim özellikle dinsel bir anlayış veya inanış diyebileceğimiz bir kavramla yüklüdürler. İnsan bizim doğa dediğimiz

da sorumlu olur. Bu, o grubun sahip olduğu türleri kapsayan bir doğa parçasıdır. Bu y korunması— bir bütün olarak— birçok f rine bağımlı olur.

Avusturalya yerlilerinin toplumsal ya birisi yerel gruba dayanan bir sistemdir, yanan bir akrabalık sistemi. Bu dar grup bir «sulb» grubu olarak kendi içinde kap den, her insan babasının ve babasının bu nın yaşamakta oldukları grup içinde dün her biri bağımsız, ve muhtardır. Toplum devamlılığı yerel grubun kuvvetli tesianüdi

Benim şu tarif ettiğim totemik «cult» turalya'nın birçok kısımlarında bulunmakt bir «cult» grubu olduğu görülmektedir. T grubun birlik ve dayanışmasını ifade etm kendi *sacra'sı*: totem merkezi veya merkez kezine ait olan Yaratılış Varlıkları, bu Va ler ve şarkıları, ve bu mekeze bağlı olan nünden diğer gruplar karşısındaki ayrı yer getirirler. Öyle sanıyorum ki, totemizmin b fa aşırı vurgulanmıştır, ve Durkehim de b tır.

Bu konunun bir de diğer tarafı var

DİN VE TOPLUM

Zira, hem her grup doğa'nın (yağmur, veya kanguru parçası ile özel bir bağıntı içinde sayılmakta, ve olma özelliği Dünya-Kuruluş Varlıklarının belli bir uzanmakta; hem de toplumun kendisi bir bütün olarak dinin aracılığı ile doğa düzenine ve Dünya-Kuruluşuna bağlıdır. Bu, bir başka tür totemik dinde çok daha iyidir. Bu totemik «cult»te oyuncuların çeşitli Yaratılış Varlıklarını temsil ettikleri kutsal oyunlar oynanmaktadır. Bu çeşitli çok sayıdaki yerel grupların toplanıp, bir araya gelip törenlerde oynanmakta, ve genç delikanlıların ergi törenleri bul edilmeleri, kabile dinine girmeleri de bu toplumdur.

Avusturalya toplumu birbirlerinden ayrı gruplar halinde toplanmış bir şekli değildir; toplum, aynı zamanda akrabalık bağları ile bağıntılı bireylerlerin kurduğu bir sistem (body). Avusturalya totemizmi kozmolojik bir sistemle doğa olguları (phenomena) akrabalık örneği halinde (incorporated). 1910 yılında çalışmalar sırasında; yerlilerden biri bana, '*Bungurdi* (kanguru) *kadja* (ağabey)'mdir,' demişti. Bu üç kelimelik cümle Avusturalya totemizmini anlamak için aydınlatıcı bir cümledir. Adam, belli bir kangurunun kendisinin ağabeyi olduğunu söylemiyordu. Kastettiği, bir adam akrabalık sistemi içinde ağabeyi ile nasıl bir ilişki içinde ise, kendisinin de bir grup olarak ele aldığı kanguru türü ile, sosyal ilişkileri açar.

lum yapısının biçimi arasındaki yakın ilişkidir; mümkündür. Her ikisinde de toplum duygular toplamını (sentiments) dinsel «ruha» ve güçlendirdiği kolayca görülebilmektedir ve problemimizin önemli yanlarını gösterebiliriz. Bu noktalar; bu sonuçlar belirleme çizgisini işaret etmektedirler. Burada onların ışığında diğer dinleri de inceleyebilirsiniz demektedir. Fakat bu incelemeyi yapabilmek *şekliyle (in action)* incelemek; önce birey etkilerini, sonra da bu bireylerin üyesi oldukları daha sonraki etkilerini ele almak üzere, beklenti ve aktif katılmanın etkilerini incelemek zorunda olduğumuzlardan yeter sayıda yapabildiğimiz gün, dinsel gelişmedeki rolleri hakkında genel bir teoreti oluşturulacaktır.

Böyle bir genel teoriyi geliştirirken, dinlerin ilişkilerinin de, karşılaştırmalı inceleme ve belirlenmesi gerekecektir. Biz burada din ilişkisi noktasına çok kısaca değinecek zamana doğru görülen bir teoriyi temsil ettiği için Tylor'un görüşünü aktarıyorum:

Dinin büyük bir ögesi, yüksek ulusların dinin tirdikleri ahlâk ögesi, alt ırklarda gerçekten çok bulmaktadır (15).

DİN VE TOPLUM

Ahlâkın din ile olan ilişkilerinin güç ve karışık sında Tylor'un görüşünü kabul ediyorum. Fakat, v dinleri ile uygarlaşmış insanların dinleri arasındaki laştırmanın geçerliğini, ve ilkelerde «moral ögenin çok daha az temsil edildiği» şeklindeki görüşünü sormak isterdim. Ben, bu görüşün savunulması hâli lar»da dinin Batılı toplumlardaki ahlâka benzer bir tirilip, eleştirilmediğini savunmak gerekeceğiden en Fakat toplumlar ahlâk sistemleri bakımından birib lıyorlarsa bunun nedeni toplumsal sistemin diğer y dan da biribirilerinden ayrılmış olmalarıdır. Kaldı bir toplumda incelememiz gereken nokta, bu toplu dinlerinin bu toplumdaki bir tek ve belli ahlâk si leridir.

Dr. R. F. Fortune, Manus dini hakkındaki kit bu görüşüne karşı çıkmaktadır.¹⁷ Manus'ların dinin çuluk (spiritualism) olarak adlandırmak mümkün benim bu konuşmamda belirttiğim ata-tapınmac bir ata-tapınmacılığına benzememektedir. Manus'l ralları karı ile koca arasındaki cinsi münasebetter şidini çok sıkı şekilde yasaklamakta, şerefsizliği v mayı kötü bulmakta, bireylerin sorumlu oldukları bilinçli olarak (isteyerek) yerlerine getirmelerini —ekonomik yükümlülükler de dahil, akrabalarına lara karşı olan yükümlülüklerden kaçınmayı yasal

lara karşı işlenebilecek suçlar da olabilir, v
lirler.

Burada da Avusturalya yerlilerinin teş
bir örnek olarak ele alabiliriz. Temel toplu
balık ilişkilerinin çok genişletilmiş bir alan
dana gelmiş çok karmaşık bir sistem oldu
nın en önemli kısmı da farklı kategorilerd
kınılacak davranışlar hakkındadır. Bu yüze
sanın yapabileceği en büyük ahlâksızlık, ya
bir akraba kategorisine üye bulunmayan bir
masıdır.

Kabilenin ahlâk yasaları, kabiledeki ge
renleri adı verilen ve son derece kutsal say
Ben, burada, New South Wales mıntıkasın
rülen ve Bora törenleri denilen törenlerde
törenler Yaratılış-Gününde *Baiame* tarafın
kendi öz oğlu Daramulun'u (bazan kutsal
rılır) o ik gün de kendi elleri ile önce öldü
leyip tekrar hayata döndürmüş. Törenin i
lan gençler önce hepbirlikte «ölmekte», v
canlandırılmaktadırlar.¹⁸

Bu törenin yapıldığı yerde —kutsal tö
toprak parçasıdır burası— genellikle *Baiame*
mıs bir heykeli (image) durur ve bazen

DİN VE TOPLUM

değişik bir deyişle, kabile ahlakının kişileşmiş (olmaktadır).

Andrew Lang ve Peder Schmidt'in Baïame'yin (Hebrew) Tanrısına benzetmelerini doğru buluyorum. Baïame, İsrail Çocuklarını savaşta destekleyen Yehova'dır. Mevsimleri, fırtınaları, doğayı yöneten ve koruyan değildir. Bu işlerle ilgili olan başka ilah vardır. Ondan denenen bu ilahın da kutsal yerlerde çamurdan «imaj»ları vardır. Baïame ise en önemli ahlak yasalarını va'zeden ve törenlerini başlatıp, kuran ilahdır. Bu birkaç örnek sadece yüksek dinlerin ilgilendiği, aşağı ırkların da ilgilendiği, fazlaca yer verilmediği şeklindeki görüşlerin birçoğunu veremediğini göstermektedir. Zamanım olsaydı, örnek yerlerinden de birçok örnekler verebilirdim.

Problemimizi güç kılan husus, insan davranışlarını düzenlemekte izlenebilecek üç yol olan hukuk, ahlak ve toplum tiplerinde birbirileri yerine kullanılabilmeleri ve da farklı biçimlerde bir araya gelmeleridir. Hukuk, ahlak, kınım ve müeyyide, ahlak için halk oyununun ve vatan ve müeyyidesi, din için ise dinsel müeyyideler söz konusu. Bir yanlışı edim, bu sakınım ve müeyyide alanları üçüne birden girebilir. Kutsal şeylere inançsızlık ve kutsal yerlerde saygısızca davranmak ve buralarda «blasphemy» ve «sacrilege») hem dinen günah olan ve dinsel müeyyidelerle kararlaştırılmayı gerektirebilir.

ve, düz anlamıyla, Tanrı'dan uzaklaşmak d
ra armağanlandırmak veya cezalandırılmak
dir din için. Fakat dinler için en yaygın mü
li eylemlerin ve hareketlerin bireyde, veya
lulukta «ritual» bir kirlenmeye, veya pislenn
dan muhakkak temizlenmek gerektiği şekli
cus'un Kitabı'nda göreceğiniz gibi kirlenme
ma) bazan istemeden, farkında olmadan ya
rü de olabilmektedir. Örneğin, kirli bir hay
dokunan biri, veya buna benzer pis bir şey
dokunan biri hem suçlu, hem de günahkar
ödemek zorunda kalır. Günahından kurtulma
sunakda vermek zorundadır.

«Ritual» kirlenme tek başına ahlak yön
yi gerektirmez. Aynı Leviticus'un Kitabında
Rab'bin Musa'ya erkek çocuk doğuran bir
kalacağını, temizlenmesinin ise bu süreden s
ra da otuz gün süreceğini, bu dönem içinde
den hiçbirine dokunmaması gerektiğini, ta
rektiğini söylediğini okuyoruz. Eğer hamile
çocuk kız ise, kirlilik süresi iki hafta olacal
si de altmış-altı gün olacak denilmektedir. C
senin ayıp veya ahlaka aykırı bulamayacağı
ci bir hareket sayılmakta, üstelik çocuğun l
mileliğin kirleticiliği artmaktadır.

DİN VE TOPLUM

birkaç sayfa ayıran Loisy olduğunu söylememiz. Bazı bakımlardan Durkheim'dan farklı düşünür, rağmen, temeldeki teorisi, tıpatıp olmasa bile, Durkheim'ın teorisini çok andırmaktadır. Kurban eyleminden (l'action sacree) söz ederken —ki, bunu bu biçimi kurban «rit»idir— şöyle yazmaktadır :

İnsan toplumlarında, bu toplumun yaratılışına ve gelişmesine niş bir katkısı olmasa bile [kurbanlama eyleminin] toplumsal bağları yaratma ve güçlendirme rolünü gördük. Bazen nülürse, kurbanlama bu bağların bir ifadesidir; amaçları açıkça vurarak insanları duygularına daha sıkı şekilde bağlamaktır. Kurban eylemi toplumsal hayatın bir ifadesidir. tın dışavurumudur, ve bu yüzden toplumun bir etmenidir.

Dinin serabını tel'in etmeden önce; kurban verme ve kuvvetlerin heder edilmesi olarak vasıflandırmadan bilinçlilik biçimi olan dinin, ve bu bilincin ifadesi olarak kaybın yanısıra bir kazanç yarattığını da gözden kaçırma sadece maddi kayıplar olarak düşüneceksek, bunun kurbanlamanın önemi bile yoktur. Kaldı ki, kurbanlanması gerekli görülen den beklenen sonucu yaratması bakımından gerçek bir kurbanlanmaması, bunun, feragatta bulunma sisteminin ve kurbanlamanın bir parçası olduğunu göstermektedir. Feragat (renunciation and contribution) sistemi ise toplumun korunması ve korunması için gerekli şarttır (20).

Fakat toplumsal tutunum (cohesion) ve toplumsal kavramlaması açısından yaptığı bu toplumsal gö

moyen de régulariser par des simulacres d'actions incertaines. Ce qu'il fait ne sert à rien par rapport à la vie mais il prend confiance en ses entreprises et en son avenir, osant que réellement il obtient plus ou moins de succès, mentalitaire, et pour une humble vie; mais c'est la morale (21).

Bu, daha sonraları Trobriand'lıların genel bir teori kuran Malinowski'nin teorisi.

Gelişmenin belli bir miktar yükselme ve ilerleme ile toplumun organizma tamamlandığında, kabile bir halk ve toplum olarak kendi ilahlarına sahip olduğunda, bu ilahların bilincin kendisi de bu dinle ölçülmeye başlar ve bu ilahlar bir bugün ve parlak bir gelecek bulabilmeleri için halkın onlara hizmet ederler. Bu tanrılar halkın zaf ve güçsüzlüğüne iman ve inancın ifadesidir, ama bu inançın gücü de bu tanrılar «cult»üdür. ²²

Gelişmenin daha yukarı düzeylerinde ve ilahların vaadinde bulunan dinler yaşanan bugün ve geleceğin kahr ve korkularına katlanması, en güç yükümlülüklerin yerine getirilmesi için o'na destek olur. Din, artık sadece bir inanış değil, sek, daha ahlaki bir inan biçimi' olur.

Bana kalırsa bu formül, dinlerin (ve diğer şeylerin) bir yanına vurguda bulunması yüzünden formül değildir. Bir alternatif olarak ben

DİN VE TOPLUM

züdür; bu konuda atalarına *güvenebilir*. İşin öbür yüzünün kendi davranışlarını gözlemekte olduklarıdır. Eğer ni yerine getirmezse, ataları sadece himayelerine son mayacak, fakat hastalık veya başka felâketler şekline gelmeye başlayacaklardır. Bunun için, birey kendi güç ve gayreti ile karşı koyamaz; birey ataları *zorundadır*.

Afrikalı ata-tapınıcısı ilkelin bu inançlarının aslığını ve tanrılarına yaptığı sunakların gerçekte yaradıkları kendi sulbündeki ölmüşlerin o'na ne iyilik, ne de kâr vereceğini söylememiz mümkündür.

Fakat Konfuçiyüsler örneği, ata-tapınmacılığı bile makul gösterilebileceğini ve bize asılsız gibi gözüken inançlardan arıtılabileceğini ortaya koymuştur. Zira ması «rit»leri için toplanıldığında katılanların kendilerine saygı ve şükranlarını belirtmeleri, henüz onlara karşı taşıdıkları görev duygusunu açığa vurmuş olanlara da bir gün kendilerinin atalık yapacakları terli bulunmaktadır. Bu örnekte de «tâbi»lik duygusudur. Yaşayanlar geçmiştekilere tâbi bulunmakta; yâdileri ile birlikte yaşamakta olan diğerlerine karşı bulunmakta, kezâ, gelecekte doğacak ve şimdi yaşayanlar tâbi olacak henüz doğmamışlara karşı da görevli bulunmaktadır.

umması için tam anlamıyla «asocial» bir olanak yoktur.

Sizlere dinin toplumsal görevi konusunda çalıştım. Bu teori Robertson Smith, Furtwängler, Loisy gibi kimseler tarafından geliştirilmiş ve araştırmalarımın kırk yıldır geçerlidir. Benim düşünceme kalırsa, bir çekirdek filozofların iki bin yıl önceleri yazdıkları

Diğer bilimsel teorilerden herhangi bir kesinlikten ve değişmezlikten yoksun olacakları araştırmaların ışığında düzeltilmesi değiştirilmek zorundadır. Teorinin şu âna kadar araştırmalar için yararlı bir yöntem sunması daha da geliştirilmesi ve sınanması için yitirdiği tiplerdeki dinler üzerinde, bu dinlerin özellikleri ile ilişkileri açısından geniş ve sistematik

İleri sürdüğüm önerileri şöyle özetleyeyim:

1. Belli bir dinin özünü anlamak için çalışmamız gerekir. Bu yüzden de dinin etkisiyle hareket etmemiz gerekir.

2. İnsanın hareketleri ve edimleri, toplumu (sentiment) dediğimiz şey tarafından etkilenmektedir, ve bunlar düşünsel kazanımlarıyla

DİN VE TOPLUM

dilerin (Hebrews) ve Yunan veya Roma şehir dilerinde de görülmektedir.²⁴ Fakat farklı kiliseler, ortaya çıktığı, veya değişik «cult» gruplarının görgular yüzünden ayrı bir dinsel yapının kurulduğnin toplam (total) toplumsal yapı ile ilişkisi bi dolaylı bir ilişkidir, ve ele alınması güçtür.

6. Genel bir formül olarak (ki, böyle bir ne olursa olsun) şu önerilebilir ki, bütün dinlerd benim her iki yanı ile birlikte ele alarak «tâbi» ğim duygudur. Dinlerin toplumsal görevlerini ye bu «tâbi»lik duygusunu devamlı olarak canlı tutadır.